

PRZEWODNIK PO PROCEDURZE NIEBIESKIE KARTY DLA OSÓB ZAJMUJĄCYCH SIĘ POMAGANIEM OSOBOM W SYTUACJI WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE¹

1. Podstawy prawne procedury „Niebieskie Karty”

Podstawowe założenia procedury „Niebieskie Karty” oraz zobowiązanie do jej prowadzenia zostały uregulowane w ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180 poz. 1493 ze zm.) zwanej dalej u.p.p.r. Rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” zostało wydane przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2011 roku (Dz. U. Nr 209, poz. 1245) zwane dalej rozporządzeniem NK².

Poza treścią ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz rozporządzenia NK, do podstaw prawnych realizacji procedury Niebieskie Karty należy zaliczyć przepisy regulujące funkcjonowanie poszczególnych służb obowiązanych do realizacji procedury. Przedstawiciele podmiotów biorących udział w procedurze wykonują zadania w ramach swoich obowiązków służbowych, co oznacza konieczność realizowania zasad określonych m.in. w takich aktach prawnych jak:

- ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. Nr 287, poz.1687);
- ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 182);
- ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572);
- ustawa z dnia 5 grudnia 1996 roku o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jednolity Dz. U. z 2011 Nr 277, poz. 1634);
- ustawa z dnia 15 lipca 2011 roku o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz. U. Nr 174, poz. 1039);

---

¹ Grzegorz Wrona, *Przewodnik po procedurze Niebieskie Karty dla osób zajmujących się pomaganiem osobom w sytuacji występowania przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym* opracowanie wykonane na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2013 rok.

² Tekst rozporządzenia zawiera załączniki stanowiące odpowiednie formularze, którymi należy posługiwać się w trakcie realizacji procedury. Treść formularzy zostanie omówiona w dalszej części przewodnika.

- ustawa z dnia 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm.).

2. Schemat procedury „Niebieskie Karty”

W ramach procedury Niebieskie Karty ustawodawca wprowadził cztery formularze Niebieska Karta, oznaczone kolejno literami A, B, C i D.

Wszczęcie procedury następuje poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta A” przez przedstawiciela jednego z pięciu podmiotów: Policji, pomocy społecznej, oświaty, ochrony zdrowia, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Enumeratywny katalog podmiotów wskazanych jako uprawnione do wszczynania procedury oznacza, że przedstawiciele innych podmiotów pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie np. kuratorzy, organizacje pozarządowe, prokuratorzy, nie mają możliwości uruchamiania procedury.

Po wypełnieniu formularza A należy go bezzwłocznie, nie później niż w ciągu 7 dni przekazać do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziny, w której istnieje podejrzenie występowania przemocy.

Wypełnienie formularza Niebieska Karta A powinno odbywać się w obecności osoby co do której istnieje podejrzenie, że została dotknięta przemocą w rodzinie, która otrzymuje od osoby wszczynającej procedurę formularz „Niebieska Karta B”, zawierający podstawowe informacje dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie oraz wskazanie miejsc, do których osoba doznająca przemocy może się zwrócić po pomoc, właściwych ze względu na jej miejsce zamieszkania³.

Po otrzymaniu formularza A przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego w ciągu 3 dni przekazuje go pozostałym członkom zespołu interdyscyplinarnego lub grupie roboczej.

Równolegle do obiegu formularza „Niebieska Karta A”, podmiot który wszczął procedurę podejmuje działania opisane w rozporządzeniu NK, omówione w dalszej części przewodnika.

Bez względu na to, czy formularz Niebieska Karta A trafił do zespołu interdyscyplinarnego czy grupy roboczej, kolejnymi czynnościami w procedurze są zaproszenie na posiedzenie zespołu lub grupy osoby, co do której istnieje podejrzenie,

---

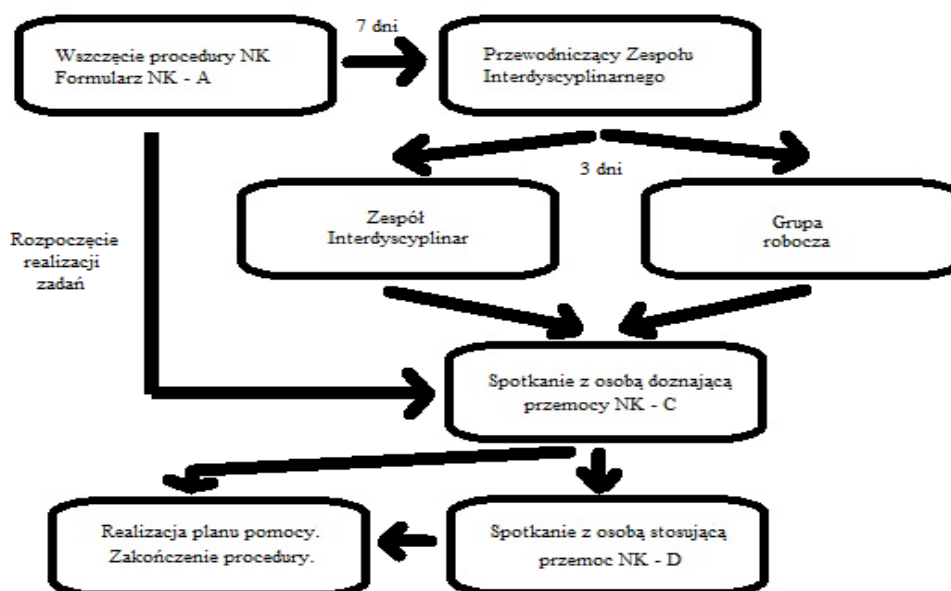
³ Jeżeli osobą doznającą przemocy jest dziecko formularz NK B otrzymuje osoba dorosła, która je reprezentuje. Jeżeli przemoc została zgłoszona przez osobę trzecią, również ona otrzymuje formularz NK B.

że została dotknięta przemocą w rodzinie oraz wezwanie osoby, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie⁴.

W trakcie spotkania z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że została dotknięta przemocą w rodzinie wypełnia się formularz „Niebieska Karta C”, zawierający plan pomocy rodzinie, a w czasie spotkania z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie wypełnia się formularz „Niebieska Karta D”. Zaznaczyć należy, że spotkania nie mogą się odbyć w tym samym miejscu i czasie.

Po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy oraz stwierdzeniu, że przemoc ustała lub w przypadku rozstrzygnięcia o braku przesłanek do prowadzenia procedury, następuje jej zakończenie.

Schemat procedury Niebieskie Karty⁵

3. Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”

Podstawę wszczęcia procedury „Niebieskie karty” określa art. 9d ust. 4 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, który stanowi: *Wszczęcie procedury "Niebieskie Karty" następuje przez wypełnienie formularza "Niebieska Karta" w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania*

⁴ Rozporządzenie NK posługuje się określeniami: osoba co do której istnieje podejrzenie, że została dotknięta przemocą w rodzinie oraz osoba co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie. W celu uproszczenia narracji przewodnika przyjmuje się, iż do określenia pierwszej grupy osób stosowane będzie określenie „osoby doznające przemocy”, a co do drugiej grupy „osoby stosujące przemoc”.

⁵ Opracowanie autora.

przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie.

W pierwszej kolejności należy zatem rozstrzygnąć, czy zachodzi podejrzenie stosowania przemocy wobec członków rodziny.

3.1. Definicja przemocy w rodzinie

Definicja przemocy w rodzinie została określona w art. 2 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w następującym brzmieniu: *„przemoc w rodzinie - należy przez to rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”*. Zatem można wskazać, że przemoc w rodzinie składa się z trzech elementów:

1. umyślnego działania lub zaniechania,
2. naruszenia prawa,
3. określonej kategorii osób – członków rodziny.

Umyślne działanie lub zaniechanie, stanowiące naruszenie praw członków rodziny, będzie stanowiło przemoc w rodzinie. Umyślność jako immanentna cecha przemocy w rodzinie charakteryzuje się tym, że sprawca ma świadomość działań, które podejmuje, wie jakie wywołają one skutki i chce osiągnięcia tych skutków. Działa zatem w określonym celu, którym co do zasady, będzie chęć podporządkowania sobie osoby doznającej przemocy poprzez jej zastraszenie.

Naruszenie prawa zostało w definicji przemocy w rodzinie ujęte bardzo szeroko. Nie ogranicza się ono jedynie do naruszenia norm prawa karnego, ale do naruszenia wszelkich praw przysługujących danej osobie. Przemoc w rodzinie może zatem stanowić naruszenie norm prawa rodzinnego i opiekuńczego, prawa cywilnego, a nawet prawa administracyjnego. W dalszej konsekwencji oznacza to, że przemoc w rodzinie nie zawsze będzie stanowiła przestępstwo, jest bowiem pojęciem szerszym niż znamiona jakiegokolwiek przestępstwa ustanowionego przez polskie prawo. W praktyce oznacza to, że sam fakt nie prowadzenia przeciwko sprawcy przemocy w rodzinie postępowania karnego (nie zostało wszczęte lub je umorzono) lub jego uniewinnienie nie przesądza samo w sobie, że dana osoba nie jest

sprawcą przemocy. Przeciwnie, każdorazowo koniecznym jest sprawdzenie, czy sprawca przemocy nie narusza innych od prawa karnego norm prawnych i przez to nie staje się sprawcą przemocy. Nie można zatem zakończyć procedury Niebieskie Karty uzasadniając tą czynność wynikiem postępowania karnego⁶.

Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja, w której dziecko jest świadkiem przemocy w rodzinie. Akty agresji nie są zatem skierowane bezpośrednio do dziecka, ale odbywają się one w jego obecności. Powstaje pytanie, czy z formalnego punktu widzenia dziecko będące świadkiem przemocy może zostać uznane za osobę jej doznającą. Jeżeli sprawca nie narusza względem dziecka norm prawa karnego należy przeanalizować stan faktyczny sprawy pod kątem możliwości naruszenia przez sprawcę przemocy norm prawa rodzinnego i opiekuńczego. Tam bowiem znajdują się regulacje stanowiące podstawę oceny relacji rodzic – dziecko. Jeżeli rodzic swoim zachowaniem narusza prawa i obowiązki jakie na nim ciążyą w stosunku do dziecka (np. stworzenie właściwych warunków rozwoju), to istnieje możliwość uznania go za osobę stosującą przemoc względem dziecka.

Członkami rodziny są nazwani przez ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie osoby najbliższe w rozumieniu prawa karnego, a także inne osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące. Chcąc rozstrzygnąć czy osoba, wobec której była skierowana przemoc znajduje się w kręgu osób chronionych przed przemocą w rodzinie należy w pierwszej kolejności sprawdzić czy jest to osoba najbliższa. Definicja osoby najbliższej znajduje się w art. 115 § 11 Kodeksu karnego (Dz. U. z 1997 r., Nr 88 poz. 553 ze zm.). Przepis ten stanowi, że: „Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu”. Zatem osobą najbliższą będzie współmałżonek tak długo jak pozostaje w związku małżeńskim. Z chwilą orzeczenia rozwodu traci się status osoby najbliższej. Wstępni i zstępni to krewni w linii prostej czyli wstępni to rodzice, dziadkowie, pradiadkowie itd., a zstępni to dzieci, wnuki, prawnuki itd. Powinowaci to krewni współmałżonka, przy czym należy zaznaczyć, że stosunek powinowactwa trwa również po rozwodzie małżonków. Najwięcej problemów interpretacyjnych dostarcza określenie „osoby pozostające we wspólnym pożyciu”. Zgodnie z doktryną prawa karnego są to osoby: „które – niezależnie od ich płci i wieku – razem ze sobą żyją, co zakłada (na pewno) prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego oraz (jak się zdaje) określoną więź

---

⁶ Sąd karny nie ustala czy zostały przez sprawcę spełnione warunki właściwe dla definicji przemocy w rodzinie. Postępowanie karne ogranicza się bowiem jedynie do ustalenia wypełnienia znamion danego przestępstwa, a to jak już wspomniano nigdy nie jest tożsame z definicją przemocy w rodzinie.

psychiczną”⁷. Tak przyjęte rozumienie terminu osób pozostających we wspólnym pożyciu wymaga każdorazowego przeanalizowania konkretnego stanu faktycznego pod kątem spełnienia przesłanki wspólnego prowadzenia gospodarstwa oraz istnienia więzi emocjonalnych, które to przesłanki muszą być spełnione łącznie.

3.2. Wypełnienie formularza Niebieska Karta – A

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 września 2011 r. w sprawie procedury Niebieskie Karty oraz wzorów formularzy Niebieska Karta w § 2 ust. 1 stanowi: „Wszczęcie procedury następuje przez wypełnienie formularza "Niebieska Karta - A" przez przedstawiciela jednego z podmiotów wymienionych w art. 9 d ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180 poz. 1493 ze zm.) zwanej dalej "ustawą", w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie”. Dla wszczęcia procedury koniecznym jest zatem spełnienie dwóch warunków: wypełnienie formularza Niebieska Karta – A oraz obecność w trakcie tej czynności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.

Formularz Niebieska karta A jest przeznaczony dla wszystkich służb uprawnionych do wszczęcia procedury Niebieskie Karty, jednak poszczególne jego elementy nie zawsze są wypełniane. Jest to bowiem uzależnione od tego, jaką służbę reprezentuje osoba wszczynająca procedurę. Jak wynika jednoznacznie z treści formularza: Części I-XV, XVII i XIX-XXI wypełniają przedstawiciele wszystkich podmiotów wymienionych w art. 9 d ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Część XVI dodatkowo wypełnia przedstawiciel Policji. Część XVIII dodatkowo wypełnia przedstawiciel ochrony zdrowia.

Obowiązek obecności podczas wypełniania formularza osoby doznającej przemocy nie obowiązuje w sytuacji, gdy nawiązanie z nią kontaktu jest „niewykonalne” (§ 2 ust. 4 rozporządzenia NK). Możliwe jest również odsunięcie w czasie momentu wszczęcia procedury, jeżeli nieobecność osoby doznającej przemocy jest związana z jej stanem zdrowia lub ze względu na zagrożenie jej życia lub zdrowia. W takich sytuacjach należy poczekać do chwili nawiązania kontaktu z osobą doznającą przemocy lub do ustania przeszkody do nawiązania tego kontaktu.

---

⁷ J. Majewski *Kodeks karny. Część ogólna*, praca zbiorowa pod redakcją A. Zoll, Zakamycze, 2004 rok, str. 1446.

Po wszczęciu procedury, osobie doznającej przemocy należy przekazać formularz Niebieska Karta B, zawierający podstawowe informacje dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie oraz wskazanie miejsc, w których osoba ta może otrzymać pomoc. Pożądanym jest, aby przekazanie formularza Niebieska Karta B było powiązane z poinformowaniem osoby doznającej przemocy o treści tego formularza oraz upewnienie się, że jest on dla tej osoby czytelny.

3.3. Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa

Zarówno art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, jak i § 10 ust. 2 rozporządzenia NK nakazują złożenie zawiadomienia do Policji lub prokuratury o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Obowiązek ten dotyczy przestępstw ściganych z urzędu.

Dokonując rozróżnienia na przemoc fizyczną, psychiczną, seksualną, ekonomiczną i zaniedbanie, można przyjąć następujący rodzaj kształtowania podejrzenia o możliwości popełnienia przestępstwa⁸:

Przemoc fizyczna zawsze będzie stanowiła przestępstwo, jednak nie zawsze będzie ono ścigane z oskarżenia publicznego. Jeżeli akt przemocy miał charakter jednorazowy i nie wywołał rozstroju zdrowia lub naruszenia czynności narządów ciała (brak śladów przemocy) sprawca popełnia przestępstwo z art. 217 Kodeksu karnego, co oznacza, że osoba pokrzywdzona samodzielnie powinna wnieść akt oskarżenia do Wydziału karnego Sądu Rejonowego. Pomimo, że w tego rodzaju przypadkach nie obowiązuje nakaz zawiadamiania Policji i prokuratury, w celu skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie zasadnym jest przekazanie osobom pokrzywdzonym informacji o możliwości i trybie oskarżenia sprawcy przemocy. Podobnie sytuacja będzie wyglądała, gdy przemoc fizyczna skutkuje naruszeniem czynności narządów ciała lub rozstrojem zdrowia jednak nie trwającym dłużej niż siedem dni, a sprawca nie zamieszkuje wspólnie z osobą pokrzywdzoną (art. 157 § 2 Kodeksu karnego, zwanego dalej k.k.).

---

⁸ S. Kluczyńska, G. Wrona, *Poradnik dla lekarzy*, PARPA, Warszawa, 2013 r.

W przypadku występowania przemocy psychicznej próby ukarania sprawców przemocy w rodzinie sprowadzają się do możliwości postawienia im zarzutów za znęcanie psychiczne (art. 207 k.k.), groźbę karalną (art. 190 k.k.) lub uporczywe nękanie (art. 190 a k.k.)⁹.

Przemoc seksualna podlega ochronie przede wszystkim na podstawie art. 197 k.k., przewidującym karę za zgwałcenie. Od 27 stycznia 2014 roku przestępstwo zgwałcenia ściga się z oskarżenia publicznego bez konieczności złożenia wniosku przez osobę pokrzywdzoną. Od tej daty zostaną również wprowadzone nowe zasady przesłuchania osób doznających przemocy seksualnej. Dążąc do przestrzegania zasady jednokrotnego przesłuchania osoby pokrzywdzonej, czynność przesłuchania będzie przeprowadzana przez sąd oraz rejestrowana w celu późniejszego odtwarzania po wniesieniu aktu oskarżenia.

Najbardziej przestępstwem będzie stosowanie przemocy ekonomicznej. Co do zasady bowiem, jeżeli nie przybierze ona formy pozwalającej uznać ją za rodzaj psychicznego znęcania się, ukaranie sprawcy może być niemożliwe. Zdarza się jednak, że sprawcy przemocy ekonomicznej dopuszczają się fałszowania dokumentów, naruszają tajemnice korespondencji lub wręcz zmuszają osobę pokrzywdzoną do niekorzystnego rozporządzenia mieniem. W takich sytuacjach próba poszukiwania ochrony w prawie karnym może być zasadna.

Zaniechanie może być uznane za przestępstwo, jeżeli jego skutkiem będzie narażenie osoby pokrzywdzonej na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 160 k.k.). W tego rodzaju przypadkach, jeżeli na sprawcy ciąży obowiązek opieki nad osobą narażoną na niebezpieczeństwo, czyn jest zagrożony karą do pięciu lat pozbawienia wolności.

4. Tworzenie i skład grup roboczych

Struktura systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest oparta o funkcjonujące w każdej gminie zespoły interdyscyplinarne. Są to powołane na mocy art. 9a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie struktury organizacyjne, w których skład wchodzi przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi także kuratorzy sądowi. Nie

---

⁹ Art. 190a. § 1 .Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

jest obligatoryjna obecność w składzie zespołu interdyscyplinarnego prokuratorów oraz przedstawicieli innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Głównymi zadaniami zespołu interdyscyplinarnego jest:

- integrowanie i koordynowanie działań podmiotów reprezentowanych w zespole (z wyłączeniem kuratorów sądowych),
- diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,
- podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku,
- inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie,
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym,
- inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Zespół interdyscyplinarny pełni zatem zadania organizacyjno-koordynujące. Z istoty wskazanych wyżej zadań zespołu wynika, że osoby wchodzące w jego skład powinny mieć możliwość organizowania pracy w podmiotach, które reprezentują oraz mieć wpływ na sposób jej wykonywania. W przeciwnym razie postanowienia i działania zespołu mogą nie mieć wpływu na funkcjonowanie poszczególnych służb.

Ustawodawca wskazał również, że w przypadkach występowania przemocy w rodzinie w sprawach indywidualnych zespół interdyscyplinarny ma możliwość utworzenia grupy roboczej (art. 9a ust. 10 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie).Wprowadzono zatem możliwość, ale nie obligatoryjność, pracy w sprawie indywidualnej przez grupę roboczą. Możliwe jest zatem, aby sprawą indywidualną zajął się zespół interdyscyplinarny. Takie rozwiązanie wynika z faktu różnych modeli pracy w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w zależności od wielkości danej gminy. Za bezcelowe bowiem należy uznać tworzenie grup roboczych w miejscach, w których skład osobowy zespołu miałby się pokrywać ze składem osobowym grupy¹⁰.

Ustawodawca w przypadku grup roboczych odmiennie od zespołu interdyscyplinarnego uregulował kwestię zarówno składu grup, jak i jej zadań. W skład grup roboczych wchodzi przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty oraz ochrony zdrowia. Obecność

---

¹⁰ Możliwe jest również skierowanie sprawy indywidualnej do zespołu interdyscyplinarnego w sytuacji kiedy nie jest oczywiste, że sprawa wymaga wykonania dodatkowych czynności lub zebrania dodatkowych informacji przed podjęciem decyzji o utworzeniu grupy roboczej. Mogą również się zdarzyć przypadki, w których z przyczyn formalnych procedura nie będzie się mogła toczyć i byłoby niecelowe powoływanie w sprawie grupy roboczej.

kuratorów sądowych nie jest obowiązkowa z uwagi na fakt, że nie w każdym przypadku kurator sądowy będzie wykonywał czynności zawodowe wobec członków rodziny. Przewidziano również możliwość uczestniczenia w grupach roboczych specjalistów ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Tak szeroko zaznaczony skład grup roboczych nie zawsze będzie konieczny do powołania. W szczególności jeżeli w danej rodzinie nie ma osób korzystających z placówek oświatowych brak jest zasadności powoływania do grupy przedstawicieli oświaty. Podkreślenia wymaga, że w takich sytuacjach przedstawiciele oświaty nie posiadają kompetencji do zajmowania się sprawami danej rodziny. Podobnie będzie w sytuacji, w której w rodzinie nie występuje problem uzależnienia od alkoholu. Brak jest wtedy zasadności powoływania do grupy roboczej przedstawiciela gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Jedyny zapis dotyczący trybu powołania grupy roboczej znalazł się we wspomnianym już art. 9a ust. 10 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, który wskazuje, że organem uprawnionym do powołania grupy roboczej jest zespół interdyscyplinarny. Biorąc pod uwagę, że zespół interdyscyplinarny spotyka się nie rzadziej niż raz na trzy miesiące czas potrzebny do powołania przez niego grupy roboczej mógłby się w sposób znaczny wydłużyć. Powstała zatem potrzeba takiego umocowania przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego, aby mógł on samodzielnie dokonywać powołania grup roboczych. W oficjalnym stanowisku wyrażonym przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej czytamy: „Przepisem, z którego należy wywieźć kto powołuje Grupę Roboczą jest § 8 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. Nr 209, poz. 1245), zgodnie z którym Przewodniczący Zespołu Interdyscyplinarnego po otrzymaniu formularza „Niebieska Karta – A” niezwłocznie, nie później niż w ciągu 3 dni od dnia jego otrzymania, przekazuje go Członkom Zespołu Interdyscyplinarnego lub Grupie Roboczej. W praktyce powinno to oznaczać, że Przewodniczący Zespołu, po dokonaniu analizy informacji zawartych w formularzu „Niebieska Karta – A”, podejmuje decyzję o tym, czy sytuacją danej rodziny będzie zajmował się cały Zespół czy też Grupa Robocza i wówczas ją powołuje. W takim przypadku dokumentacja dotycząca danej rodziny powinna zostać przekazana przez Przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego jedynie do Członków Grupy Roboczej. W związku z powyższym, nie ma potrzeby udzielania przez Zespół Interdyscyplinarny stałego pełnomocnictwa Przewodniczącemu Zespołu w powyższym zakresie”¹¹. W sposób

---

¹¹ <http://www.mpips.gov.pl/przemoc-w-rodzinie/dpowiedzinanajcziejzadawanepytaniadotyczezasadfunkcjonowaniaespownterdyscyplinarnychrupoboc>

odmienny regulacje prawne w tym zakresie są interpretowane w orzecznictwie Wojewódzkich Sądów Administracyjnych, które stoją na stanowisku, że przewodniczący nie ma prawa powoływania grup roboczych, a wyłączną kompetencje w tym zakresie posiada zespół interdyscyplinarny. Jako przykład można wskazać wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu sygn. akt IV SA/Wr 743/11: „Art. 9a ust. 10 ustawy umożliwia zespołowi interdyscyplinarnemu tworzenie grup roboczych w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach. Umocowanie do powołania tego rodzaju grup przez zespół wynika zatem bezpośrednio z jego treści. Stanowiąc o możliwości powołania takiej grupy przez Przewodniczącego Zespołu, Rada nie tylko przekroczyła zakres przekazanego jej ustawą upoważnienia (art. 9a ust. 15) ale i bezpodstawnie określiła inny niż ustawodawca podmiot uprawniony do powoływania grup roboczych w ramach określonych przepisami ustawy prac Zespołu”.

Podzielając tok rozumowania wyrażony w orzecznictwie, a także mając na uwadze zasadę, iż w przypadku sprzeczności zapisu ustawowego z zapisem rozporządzenia należy stosować się do zapisu ustawowego, autor niniejszego opracowania stoi na stanowisku, że to zespół interdyscyplinarny jest podmiotem uprawnionym do powoływania grup roboczych.

Mając na uwadze treść art. 95 §1 i następnych Kodeksu cywilnego można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela, a umocowanie do działania w cudzym imieniu może opierać się na oświadczeniu reprezentowanego¹². Tym samym istnieje możliwość, aby członkowie zespołu interdyscyplinarnego upoważnili przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego do działania w ich imieniu w zakresie tworzenia grup roboczych.

5. Spotkanie z osobą doznającą przemocy

Spotkanie członków zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej z osobą doznającą przemocy odbywa się na posiedzeniu, w trakcie którego wypełnia się formularz Niebieska Karta – C. Jest to jeden z bardziej newralgicznych momentów procedury, głównie z uwagi na postawę osoby doznającej przemocy. Uregulowanie procedury w taki sposób, że

---

zchorazsposoburealizacjidziaawramachproceduryiebieskiearty/czy-jest-mozliwe-udzielenie-przez-zespol-interdyscyplinarny-stalego-pełnomocnictwa-przewodniczacemu-zespołu-do-powolywania-grup-roboczych-/

¹² Art. 95. § 1. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela.

§ 2. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela w granicach umocowania pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego.

Art. 96. Umocowanie do działania w cudzym imieniu może opierać się na ustawie (przedstawicielstwo ustawowe) albo na oświadczeniu reprezentowanego (pełnomocnictwo).

osoba doznająca przemocy spotyka się z kilkoma osobami w jednej chwili, niejednokrotnie nie znanymi jej wcześniej i w ich obecności relacjonuje swoją sytuację stanowi bardzo istotny czynnik stresogenny dla tej osoby. Zarówno przebieg samego spotkania, jak i jego przygotowanie powinno odbywać się w taki sposób, aby zminimalizować ewentualne negatywne skutki dla osoby doznającej przemocy. Jeżeli zaproszenie na posiedzenie grupy lub zespołu zostanie przekazane osobie doznającej przemocy przez osobę jej znaną już ze wcześniejszych czynności np. tą która wypełniała Niebieską Kartę – A, oraz będzie połączone z informacją kto będzie na posiedzeniu oraz jaki będzie jego przebieg, z pewnością pozwoli to osobie doznającej przemocy mniej obawiać się tego spotkania. Samo spotkanie powinno też odbywać się w takiej atmosferze, aby nie stawiać osoby doznającej przemocy w pozycji petenta, nie sprowadzać rozmowy do jej odpytywania, z całą pewnością nie należy w żaden sposób komentować wypowiedzi osoby doznającej przemocy w jej obecności.

W trakcie spotkania ustala się indywidualny plan pomocy dla osoby doznającej przemocy. Formularz Niebieska Karta – C zawiera propozycję zadań, które mogą być nałożone na poszczególne służby. Należy jednak pamiętać, że zawarte w formularzu działania są przykładowe i powinny ulegać uzupełnieniu lub modyfikacji w zależności od stanu faktycznego konkretnej sytuacji. To co jest charakterystyczne w indywidualnym planie pomocy, to fakt użycia przez ustawodawcę trybu niedokonanego w sposobie opisu zadań, których realizacja zależy od zachowania członków rodziny np. skierowanie do udziału w grupach wsparcia dla osób współzależniowych, a nie udział w grupach itd. Należy każdorazowo przy wprowadzaniu własnych zapisów do planu pomocy pamiętać o tej zasadzie. Nie sposób bowiem przewidzieć, czy członkowie rodziny skorzystają z proponowanych im form wsparcia, a od tego czy plan pomocy będzie mógł być zrealizowany, będzie zależała możliwość zakończenia procedury Niebieskiej Karty.

Podczas spotkania z osobą doznającą przemocy możliwe jest podjęcie przez nią określonych zobowiązań, a informacja o nich jest umieszczana w pkt. VI formularza Niebieska Karta – C. Jest to kolejny punkt procedury, który może być przez osobę doznającą przemocy odebrany jako stawiający ją w pozycji podrzędnej w stosunku do osób udzielających wsparcia. O ile zasadnym jest czynienie konkretnych ustaleń w zakresie działań osoby doznającej przemocy, o tyle brak jest możliwości odmowy udzielenia wsparcia osobie, która ze zobowiązań określonych w pkt. VI się nie wywiąże. Jednym z charakterystycznych zachowań osób doznających przemocy jest bowiem wycofywanie się z podejmowania wcześniej ustalonych działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zarówno cykle przemocy, jak i postawa sprawcy, mają decydujący wpływ na zachowanie osoby

doznającej przemocy. Należy zatem mieć na względzie, że ustalenie konkretnych zobowiązań ma bardziej na celu ustalenie kierunków działania niż elementu służącego rozliczaniu osoby doznającej przemocy.

6. Spotkanie z osobą stosującą przemoc

Przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego wzywa osobę stosującą przemoc w rodzinie na spotkanie zespołu lub grupy (§17 ust. 1 rozporządzenia NK). Zaznaczyć należy, że członkowie zespołu lub grupy nie mają żadnego formalnego instrumentu pozwalającego im wymusić obecność sprawcy na spotkaniu. Przyjąć zatem należy, że jego obecność ma charakter dobrowolny. Z drugiej strony fakt niestawienia się na spotkanie niewątpliwie będzie dla sprawcy rodził skutki negatywne, polegające na tym, że może on nie mieć możliwości wypowiedzenia się co do sytuacji związanej z jego osobą. Zadania jakie ustawodawca nałożył na członków zespołu lub grupy wobec osoby stosującej przemoc są następujące:

- diagnoza sytuacji rodziny, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą,
- przekazywanie informacji o konsekwencjach popełnianych czynów,
- motywowanie do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych,
- przeprowadzenie rozmowy pod kątem nadużywania alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych lub leków,
- przekazywanie informacji o koniecznych do zrealizowania działaniach w celu zaprzestania stosowania przemocy w rodzinie,
- jeżeli sprawca przemocy w rodzinie nadużywa alkoholu należy skierowanie osoby do gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

W trakcie spotkania wypełnia się formularz Niebieska Karta – D, w którym poza ustaleniami dotyczącymi rodzaju stosowanej przemocy, zawiera się również informacje o zobowiązaniach jakie na siebie przyjmuje sprawca przemocy. W tym wypadku, odmiennie niż co do osoby doznającej przemocy, możliwe jest uzależnienie dalszych działań wobec sprawcy od wywiązywania się przez niego z podjętych zobowiązań. Nie można jednak zapomnieć, że celem działania członków zespołu lub grupy nie jest zastraszenie sprawcy, a zmotywowanie do zmiany swojej postawy. Skuteczniejszą zatem metodą może być próba nawiązania ze sprawcą kontaktu, niż sformalizowane przekazanie informacji o obowiązującym stanie prawnym.

7. Dziecko w procedurze niebieskie karty

Kilkukrotnie w rozporządzeniu NK używa się określenia „dziecko” bez bliższego sprecyzowania wieku osoby, którą nazywa się dzieckiem. Jest to o tyle istotne, że zarówno prawo karne jak i ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich nie używa określenia dziecko. Praktyka prowadzenia procedury Niebieskie Karty wskazuje, że osobę, która nie ukończyła osiemnastego roku życia uważa się za dziecko¹³. Co do zasady rozporządzenie NK reguluje sytuację dziecka doznającego przemocy w rodzinie. Jedynie w jednym miejscu ustawodawca wskazuje na dziecko bez kontekstu, czy chodzi o dziecko doznające przemocy czy stosujące przemoc, a mianowicie w § 8 ust. 4: „Na posiedzenie zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej nie zaprasza się dziecka”.

Analizując sposób prowadzenia procedury Niebieskich Kart z udziałem dziecka, należy rozważyć trzy sytuacje w których: dziecko jest osobą doznającą przemocy, dziecko jest osobą stosującą przemoc, dziecko jest świadkiem przemocy.

W sytuacji, w której dziecko jest osobą doznającą przemocy, wszczęcie procedury powinno nastąpić w obecności jego rodziców, opiekuna prawnego lub faktycznego. Może to mieć miejsce jedynie wtedy, gdy nie są oni osobami stosującymi przemoc lub nie ukrywają faktu stosowania przemocy przez inną osobę. Wątpliwości mogą się pojawić przy ustaleniu kto jest opiekunem faktycznym dziecka. Pomimo że nie zdefiniowano tego pojęcia w rozporządzeniu NK należy przyjąć, że jest to osoba sprawująca bezpośrednią opiekę nad dzieckiem w chwili, w której wykonywane są czynności w ramach procedury Niebieskie Karty. W tym zakresie stanowisko wyraziła Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wydając „Wskazówki do realizacji zadań wynikających z rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie procedury Niebieskie Karty”, w których czytamy: „W sytuacji gdy istnieje podejrzenie, że dziecko jest krzywdzone przez oboje rodziców, procedurę „Niebieskie Karty” powinno się uruchomić w obecności opiekuna faktycznego dziecka (w przypadku, gdy dziecko przebywa w szkole lub innej placówce oświatowej, opiekunem faktycznym będzie nauczyciel lub wychowawca pod opieką którego w danej chwili przebywa dziecko). W takiej sytuacji formularz „Niebieska Karta A” powinien zostać wypełniony przez nauczyciela, wychowawcę lub pedagoga. Pedagog szkolny ma prawo do prowadzenia – samodzielnie, bez obecności rodzica – rozmów z dzieckiem w celu rozpoznawania jego

---

¹³ Wyjątek stanowi szesnastoletnia kobieta, która za zgodą sądu rodzinnego wstąpiła w związek małżeński. Ma ona bowiem pełną zdolność do czynności prawnych i nie traci jej jeżeli jej małżeństwo ustanie przed ukończeniem przez nią osiemnastego roku życia.

sytuacji rodzinnej i sprawdzania czy nie potrzebuje ono pomocy”¹⁴. Bez względu na to, kto jest obecny przy czynnościach dotyczących dziecka, nigdy nie otrzymuje ono formularza Niebieska Karta – B. Tym samym nie przewidziano żadnej pisemnej informacji dotyczącej zjawiska przemocy w rodzinie, procedury Niebieskich Kart czy też miejsc, do których można się zwrócić o pomoc, którą otrzymywałoby dziecko. Za niewystarczające należy uznać przekazanie tych informacji osobie dorosłej, która sprawuje opiekę nad dzieckiem. Należy zatem przewidzieć w procedurze wskazanie osoby, która w ramach przysługującej jej uprawnień będzie mogła porozmawiać z dzieckiem i przekazać mu podstawowe informacje dotyczące jego bezpieczeństwa.

Zagadnieniem znacznie bardziej problematycznym jest kwestia ustalenia czy dziecko może być uznane za sprawcę przemocy w rodzinie i czy w konsekwencji można w procedurze Niebieskie Karty uznać je za sprawcę przemocy. Zarówno ustawa o przeciwdziałaniu przemocy, jak i rozporządzenie NK, nie wprowadza definicji sprawcy przemocy w rodzinie. Sama definicja przemocy w rodzinie również nie sugeruje, że sprawcą może być jedynie osoba pełnoletnia. Nie ma zatem podstaw prawnych, aby uniemożliwić wszczęcie procedury Niebieskie Karty wskazując dziecko jako sprawcę. Jeśli jednak przyjmie się taką możliwość, to logicznym następstwem tej możliwości jest odpowiedź na pytanie czy nie ma granicy wieku, w której dziecko mogłoby być uznane za sprawcę przemocy. Nie będzie budziła wątpliwości sytuacja, w której za sprawcę przemocy zostanie uznana osoba, która ukończyła siedemnasty bądź szesnasty rok życia. Jednak im bardziej obniżałby się wiek sprawcy, tym więcej wątpliwości się nasuwa.

W ocenie autora niniejszego przewodnika, odpowiedzi należy poszukiwać w kryterium umyślności zawartym w definicji przemocy w rodzinie. Na ile zatem osobie w określonym wieku można (z uwagi na jej stopień rozwoju umysłowego, emocjonalnego itd.) przypisać działanie umyślne w tym znaczeniu, że osoba ta podejmuje dane zachowania celowo, zdając sobie sprawę jakie mogą one przynieść konsekwencje i rozumie znaczenie tych konsekwencji. Odwołując się do obowiązujących przepisów, zgodnie z art. 1 §1 pkt 2) ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 z późn. zm.): „Przepisy ustawy stosuje się w zakresie postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17”¹⁵. Zapis ten oznacza, że osobie poniżej

---

¹⁴ http://www.parpa.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=695&Itemid=262

¹⁵ "czynie karalnym" - rozumie się przez to czyn zabroniony przez ustawę jako:
a) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo

trzynastego roku życia nie można zarzucić popełnienia czynu karalnego. W tej właśnie regulacji poszukiwałbym granicy umyślności działania, a tym samym możliwości przypisania sprawstwa przemocy w rodzinie.

Jak już odnotowano wyżej, dziecka, bez względu na kontekst w jakim występuje w procedurze, nie zaprasza się na posiedzenie zespołu lub grupy. Nie jest możliwe również, aby osoba nie mająca pełnej zdolności do czynności prawnych mogła się sama reprezentować w sprawach związanych z procedurą. Może się zatem okazać, że jedyne oddziaływanie jakie będzie mogło być wykonane w stosunku do nieletniego sprawcy przemocy, będzie polegało na zawiadomieniu sadu rodzinnego. Nie oznacza to jednak, że prowadzenie procedury NK traci sens. Pozostaje bowiem do wykonania cała praca związana z osobą doznającą przemocy. Nie można zapominać, że procedura ma za zadanie nie tylko przerwać przemoc, ale również podjąć próbę doprowadzenia do prawidłowego funkcjonowania rodziny.

Doświadczenie wskazuje, że przypadki, w których osoba niemająca ukończonych osiemnastu lat, jest sprawcą przemocy w bardzo różnych konfiguracjach. Może to być przemoc skierowana do rodziców, dziadków, ale również może to być przemoc rówieśnicza, skierowana do rodzeństwa. Możliwa jest również sytuacja, w której nieletnia matka lub ojciec stosują przemoc w stosunku do swojego dziecka. Taka sytuacja może bowiem nastąpić bez względu na fakt przysługiwania rodzicom biologicznym władzy rodzicielskiej.

Trzecia wskazana wyżej sytuacja to dziecko w roli świadka przemocy. Jeżeli dziecko jest świadkiem przemocy skierowanej przeciwko jego osobie najbliższej, a sprawcą przemocy jest rodzic dziecka, istnieje możliwość uznania takiego dziecka za osobę doznającą przemocy. W procedurze została przewidziana możliwość jej uruchomienia na wniosek złożony przez świadka przemocy. Rozważenia wymaga czy osoba nie mająca osiemnastu lat może być świadkiem w tym znaczeniu, że na jej wniosek zostanie uruchomiona procedura NK. Jako przykład można wskazać sytuację, w której dziecko nocuje za zgodą rodziców w domu swojej koleżanki, w którym dochodzi do awantury i dziecko staje się świadkiem przemocy w rodzinie. Na drugi dzień informuje o tym pedagoga szkolnego. Czy będzie on mógł na podstawie informacji przekazanych przez dziecko założyć niebieską kartę? Ponieważ wypełnienie formularza Niebieska Karta – A uruchamia procedurę, wymagać się powinno obecności osoby pełnoletniej reprezentującej nieletniego świadka. Zatem istnieje możliwość uruchomienia na podstawie tak przekazanych informacji procedury, pod warunkiem

---

b) wykroczenie określone w art. 51, 62, 69, 74, 76, 85, 87, 119, 122, 124, 133 lub 143 Kodeksu wykroczeń.

uczestniczenia przy składaniu wniosku osoby mającej prawo reprezentować nieletniego świadka.

8. Zadania realizowane przez przedstawicieli poszczególnych służb

Rozporządzenie NK począwszy do § 11 do § 15 zawiera regulacje, wskazujące w jakim zakresie przedstawiciele poszczególnych służb uczestniczą w procedurze NK i jakie zadania realizują. Tą część rozporządzenia NK można nazwać szczegółową w tym znaczeniu, że nakłada konkretne zadania na konkretne podmioty. Zadania te można podzielić na dwie grupy: udzielenie odpowiednich informacji osobie doznającej przemocy oraz zabezpieczenie bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy. Pomiędzy zadaniami realizowanymi przez poszczególne służby zachodzi widoczna dysproporcja, co w praktyce oznacza, że nie wszystkie pięć służb będzie w jednakowym stopniu obciążone zadaniami w ramach realizacji procedury. Najwięcej zadań ustawodawca nałożył na przedstawicieli pomocy społecznej i Policji.

Z uwagi na przedmiot niniejszego opracowania podkreślenia wymaga fakt, że stosunkowo duża liczba obowiązków została nałożona na przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. W zasadzie poza obowiązkiem kierowania osób doznających przemocy do ośrodków wsparcia, zakres ich obowiązków jest zrównany z obowiązkami pracownika socjalnego.

Ustawodawca wyraźnie wskazał, że poszczególne zadania są realizowane przez pracownika socjalnego, pomimo że krąg osób uprawnionych do wszczęcia procedury został wskazany znacznie szerzej, z uwagi na to, że obowiązek ten ciąży na każdym przedstawicielu pomocy społecznej.

W sposób szczegółowy rozdział zadań wygląda w następujący sposób:

§ 11. W ramach procedury pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej:

- 1) diagnozuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie,
- 2) udziela kompleksowych informacji o:
  - a) możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej, oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
  - b) formach pomocy dzieciom doznającym przemocy w rodzinie oraz o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc,

- c) możliwościach podjęcia dalszych działań mających na celu poprawę sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
- 3) organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
- 4) zapewnia osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w zależności od potrzeb, schronienie w całodobowej placówce świadczącej pomoc, w tym w szczególności w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- 5) może prowadzić rozmowy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, na temat konsekwencji stosowania przemocy w rodzinie oraz informuje te osoby o możliwościach podjęcia leczenia lub terapii i udziale w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

§ 12. W ramach procedury przedstawiciel gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych podejmuje działania, o których mowa w § 11 pkt 1-3 i 5 Rozporządzenia NK.

§ 13. W ramach procedury funkcjonariusz Policji:

- 1) udziela osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, niezbędnej pomocy, w tym udziela pierwszej pomocy;
- 2) organizuje niezwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
- 3) podejmuje, w razie potrzeby, inne niezbędne czynności zapewniające ochronę życia, zdrowia i mienia osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, włącznie z zastosowaniem na podstawie odrębnych przepisów w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania;
- 4) przeprowadza, o ile jest to możliwe, z osobą, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, rozmowę, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, oraz wzywa osobę, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego;

5) przeprowadza na miejscu zdarzenia, w przypadkach niecierpiących zwłoki, czynności procesowe w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa;

6) podejmuje działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, w szczególności składa systematyczne wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w zależności od potrzeb określonych przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą.

§ 14. 1. W ramach procedury przedstawiciel ochrony zdrowia każdorazowo udziela osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, informacji o możliwościach uzyskania pomocy i wsparcia oraz o uprawnieniu do uzyskania bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego o ustaleniu przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie.

2. Jeżeli stan zdrowia osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, wymaga przewiezienia jej do podmiotu leczniczego, formularz "Niebieska Karta - A" wypełnia przedstawiciel podmiotu leczniczego, do którego osoba ta została przewieziona.

3. Przedstawicielem ochrony zdrowia uprawnionym do działań jest osoba wykonująca zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna i ratownik medyczny.

§ 15. W ramach procedury przedstawiciel oświaty:

1) podejmuje działania, o których mowa w § 11 pkt 2 lit. a i c oraz pkt 3 i 5 Rozporządzenia NK;

2) diagnozuje sytuację i potrzeby osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w tym w szczególności wobec dzieci;

3) udziela kompleksowych informacji rodzicowi, opiekunowi prawnemu, faktycznemu lub osobie najbliższej o możliwościach pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej i pedagogicznej oraz wsparcia rodzinie, w tym o formach pomocy dzieciom świadczonych przez instytucje i podmioty w zakresie specjalistycznej pomocy na rzecz osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

9. Zakończenie procedury

Zakończenie procedury Niebieskie Karty zostało uregulowane w § 18 rozporządzenia NK. Przepis ten określa przesłanki, które powinny być spełnione, aby można zakończyć procedurę. Wyróżnia się dwie możliwości:

- ustanie przemocy w rodzinie i powstanie uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy;
- rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

Przepis jednak nie wskazuje kto formalnie kończy procedurę i w jakiej formie. Stanowi się, że zakończenie procedury wymaga udokumentowania w formie protokołu podpisanego przez przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego. Jednak czy brak takiego protokołu oznacza, że procedura jest nadal w toku? Ponownie odwołując się do stanowiska wyrażonego przez PARPA w dokumencie pt. „Wskazówki do realizacji zadań wynikających z rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie procedury Niebieskie Karty” wskazano w nim, że: „W sytuacji *„braku zasadności podejmowania działań”* (par. 18 ust 2) patrząc przez pryzmat zapisów mówiących o zadaniach zespołu lub grupy roboczej wydaje się oczywiste, że decyzję o zakończeniu procedury „Niebieskie Karty” podejmuje grupa robocza lub zespół interdyscyplinarny (par. 16 ust.1 pkt 5). Nawet jeśli nie ma przemocy i należy zamknąć procedurę, to i tak decyzja o tym musi być podjęta przez grupę roboczą (lub zespół interdyscyplinarny), która powinna przynajmniej raz spotkać się, aby rozpoznać sytuację rodziny”. W przytoczonym stanowisku PARPA § 16 ust. 1 pkt. 5 nie stanowi o tym kto kończy procedurę, tylko o tym kto podejmuje rozstrzygnięcie o braku zasadności podejmowania działań. Takie rozstrzygnięcie stanowi wprawdzie przesłankę do zakończenia procedury, ale samo w sobie nie może być uznane za jej zakończenie. Wobec braku precyzyjnego uregulowania w tej kwestii należy przyjąć, że tak długo jak przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego nie podpisze protokołu dokumentującego zakończenie procedury, nie jest ona zakończona. Natomiast wskazanie w przepisach, że to zespół lub grupa podejmuje rozstrzygnięcie w zakresie braku przesłanek do jej prowadzenia, skutkuje tym, że przewodniczący zespołu nie ma możliwości polemizować z zaistnieniem przesłanki do zakończenia procedury. Skoro zatem ustawodawca nie wskazał (analogicznie do brzmienia § 16 ust. 1 pkt. 5 rozporządzenia NK) kto rozstrzyga o stwierdzeniu, czy przemoc ustała, został zrealizowany plan pomocy oraz zachodzi prawdopodobieństwo, że sprawca zaprzestanie stosowania przemocy, w tym zakresie przewodniczący zespołu

interdyscyplinarnego zdaje się móc polemizować z grupą roboczą lub zespołem interdyscyplinarnym który takie rozstrzygnięcie powziął.

10. Zagadnienia problemowe

Bierna postawa osoby doznającej przemocy i sprawcy przemocy

Wszczęcie i prowadzenie procedury nie jest uzależnione od zgody osoby doznającej przemocy. Przyjęto takie rozwiązanie z uwagi na często spotykaną postawę osób doznających przemocy polegającą na wycofywaniu się ze współpracy z instytucjami odpowiedzialnymi za przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Przyjęto zatem zasadę, że zgoda osoby doznającej przemocy nie jest wymagana dla prowadzenia procedury. W konsekwencji nawet jeśli osoba doznająca przemocy składa ustny lub pisemny wniosek o zakończenie procedury, nie może ten fakt stać się podstawą jej zakończenia.

Prowadzenie procedury w sytuacji, kiedy osoba doznająca przemocy odmawia jakiegokolwiek współpracy, zrywa jakikolwiek kontakt z przedstawicielami podmiotów uprawnionych do prowadzenia procedury, czy nawet staje się wobec nich wroga, jest w sposób bardzo istotny utrudnione, a czasem wręcz niemożliwe. Za niedopuszczalne i naganne należy uznać wszelkiego rodzaju próby zastraszenia osoby doznającej przemocy np. poprzez zagrożenie wszczęciem postępowania o pozbawienie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, jeżeli nie podejmie ona współpracy. Takie działanie, pomimo, że może doprowadzić do wypełnienia druków NK, to nie ma nic wspólnego z pomocą i przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Przeciwnie, osoby prowadzące procedurę zastosują wtedy taką samą metodę jak sprawca przemocy, niczym się od niego nie różniąc.

W takich sytuacjach należy w taki sposób ukształtować plan pomocy, aby w określonych odstępach czasu np. 2 tygodni, podejmować próby kontaktu z osoba doznającą przemocy. Jeżeli się to kilkakrotnie nie uda oraz nie będzie żadnych informacji o doznawanej przemocy, należy zakończyć procedurę.

Zupełnie inna sytuacja będzie miała miejsce jeżeli bierną postawę prezentuje sprawca przemocy. Sytuacja ta zadziała na jego niekorzyść, w tym sensie, że skoro się nie wypowiedział co do zarzutu stosowania przemocy, uznanym może być, że ją stosuje. Ponieważ członkowie grup roboczych/zespołów interdyscyplinarnych nie mają żadnej możliwości zmuszenia sprawcy przemocy do czynnego uczestniczenia w procedurze,

pozostaje zawiadomienie o fakcie stosowania przemocy prokuraturę/Policję i sąd rodzinny, jeżeli przemoc skierowana jest również w stosunku do dzieci.

Zmiana miejsca zamieszkania przez członków rodziny

Analizując sytuację zmiany miejsca zamieszkania przez członków rodziny należy rozważyć trzy możliwości: osoba doznająca przemocy zmienia miejsce zamieszkania, sprawca przemocy zmienia miejsce zamieszkania, cała rodzina zmienia miejsce zamieszkania.

Poniżej rozpatrywana jest sytuacja, w której pomimo zmiany miejsca zamieszkania nadal dochodzi do aktów przemocy, a członkowie rodziny spełniają przesłanki do objęcia ich procedurą NK.

Stanowisko Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w tym zakresie wyrażone na stronie internetowej www.mpips.gov.pl wskazuje, że jeżeli sprawca lub osoba doznająca przemocy zmienia miejsce zamieszkania, należy równolegle w dwóch gminach, w których osoby te zamieszkują, prowadzić procedurę NK. Ministerstwo stoi na stanowisku, że gmina, która wcześniej wszczęła procedurę winna skierować formularz Niebieska Karta A i wraz z pismem przewodnim przekazać go do gminy właściwej ze względu na miejsce zamieszkania osoby, która się wyprowadziła. Procedura powinna być przez obie gminy prowadzona na zasadzie „współpracy”.

Drugą możliwością przekazania informacji do innej gminy o procedurze NK jest formalne powołanie osoby z innej gminy do grupy roboczej zajmującej się danym przypadkiem. Pozwoli to w sposób nieskrępowany na przekazanie tej osobie wszelkich informacji ustalonych w trakcie procedury. Osoba taka ma również możliwość sprawdzenia sytuacji w swojej gminie i w miarę potrzeby wszczęcia procedury NK na jej terenie.

Każdorazowo należy pamiętać o zachowaniu zasad związanych z bezpieczeństwem i ochroną danych osobowych członków rodziny.

Ochrona danych osobowych

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wiąże się z pozyskiwaniem i przetwarzaniem danych osobowych jej członków. Jest to również jeden z nielicznych obszarów procedury, który poddaje się kontroli sądowej. Ustawodawca w art. 9c ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wskazał zakres przedmiotowy i podmiotowy przetwarzania danych osobowych „wrażliwych” w następujący sposób: „Członkowie zespołu interdyscyplinarnego

oraz grup roboczych w zakresie niezbędnym do realizacji zadań, o których mowa w art. 9b ust. 2 i 3, mogą przetwarzać dane osób dotkniętych przemocą w rodzinie i osób stosujących przemoc w rodzinie, dotyczące: stanu zdrowia, nałogów, skazań, orzeczeń o ukaraniu, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, bez zgody i wiedzy osób, których dane te dotyczą”.

Każdorazowo rozstrzygając kwestię, czy można pozyskiwać i przetwarzać dane osobowe należy sprawdzić spełnienie trzech warunków wynikających z tego przepisu:

a) dane te muszą dotyczyć określonej kategorii osób (sprawcy przemocy i osoby doznającej przemocy). Zatem nie jest możliwe przetwarzanie danych wrażliwych w procedurze innych kategorii osób, np. pozostałych członków rodziny, świadków, osób wspólnie zamieszkujących itd., bez ich zgody,

b) dane wrażliwe mogą dotyczyć jedynie obszarów wskazanych w cytowanym wyżej przepisie czyli stanu zdrowia, nałogów, skazań, orzeczeń o ukazaniu oraz innych orzeczeń,

c) przetwarzanie danych może odbywać się bez zgody i wiedzy osób, których te dane dotyczą.

Przytoczona powyżej zasada przetwarzania danych osobowych w procedurze bez wiedzy i zgody osób, których te dane dotyczą, w połączeniu z objęciem członków zespołów i grup obowiązkiem zachowania w tajemnicy wszelkich informacji, które uzyskali w trakcie procedury, stanowi podstawę prawną odmowy wglądu do akt sprawy oraz udostępnienia informacji dotyczących rodzaju przetwarzanych danych.